

ՀՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԱԶԳԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ ARCHAEOLOGY AND ETHNOGRAPHY

INESA KARAPETYAN*

PhD in History

Institute of Archaeology and Ethnography NAS RA

nanakarap18@gmail.com

ARMINE GABRIELIAN

PhD in History

Institute of Archaeology and Ethnography NAS RA

arminegabriel.iae@gmail.com

VARDUHI MELIKYAN

Institute of Archaeology and Ethnography NAS RA

vard.melikyan@mail.ru

ARTAK HAKHVERDYAN

Institute of Archaeology and Ethnography NAS RA

architecart25@gmail.com

DOI: 10.54503/1829-4073-2022.2.93-104

THE JAR BURIALS OF THE CLASSICAL PERIOD OF MASTARA¹

Key words: the Aragatsotn region, Mastara, jar burials, ancient period, stone box tomb, funeral rite, sacred porridge:

Introduction

Within the framework of the North-South Road Corridor project, on the Mastara-Lanjik section of Yerevan-Gyumri highway (80,400 – 80,525 kilome-

* Հոդվածը ներկայացվել է 09.06.22, գրախոսվել է 16.06.22, ընդունվել է տպագրության 22.08.22:

¹ The study was carried out with the financial support of the Science Committee of the Republic of Armenia within the framework of the scientific theme under the code 21T-6A272 («The Culture of Jar Burials of the Armenian Highlands (VI century BC – III century AD)»)

The Jar Burials of the Classical Period of Mastara

ters), during the archaeological exploration surface material such as ceramics shreds typical of the Kura-Araxes culture, stone tools, and a fragment of an Early Bronze Age clay figurine were collected. Those evidenced that the site had been inhabited since the Early Bronze Age, and the abundance of ceramic fragments of the Classical period points out that the site was resettled. Therefore, the archaeological expedition² of the Institute of Archaeology and Ethnography of NAS RA in August-November of 2017–2018 carried out rescue excavations at this newly discovered site.

The site is located 2–3 km west to the modern village of Mastara in Aragatsotn region, on the middle slope of a mountain range at the height of 1815 m above sea level (coordinates: 40.45309, 43.85146). During two years of excavations, an area of 2,300 square meters was cleaned and explored, and a significant section of a defensive wall along the perimeter of the settlement was uncovered (east-west axis – 48.2 m, north-south axis – about 23 m).

More than ten structures of different sizes and significance have been detected and excavated in the outer areas, including the defensive wall, eight cyst burials and three jar burials of the Classical period (Table 1, 2)³.

As a result of the excavations, two cultural and several building horizons were detected at the newly discovered settlement of Mastara. The placement of the structures on each horizon at the bedrock of the mountain slope led to the conclusion that the Mastara settlement was built with the implication of the terrain relief in a unique layout, and the research of the construction technique, the archaeological material, especially the rich assortment of pottery, gave the researchers an opportunity to rightfully attribute the settlement to the 3rd century BC – 3rd century AD⁴.

Discovery Circumstances of the Jar Burials

The article presents the results of the excavations made at the site of Mastara in 2017. Three jar burials were found during the excavations. They were opened

² The expedition was headed by P. Avetisyan, PhD, the excavations were carried out by archaeologist V. Melikyan, architect A. Hakhverdyan, lab assistants T. Harutyunyan, A. Mkrtumyan, archaeobotanist R. Hovsepyan, PhD, physical anthropologists L. Aghikyan, A. Khudaverdyan, PhD, archaeozoologist N. Zarikyan, PhD, pottery was restored at the lab of the IAE, sketches by N. Mkhitarian.

³ Ավետիսյան, Մելիքյան 2017, 416–439, Ավետիսյան, Մելիքյան 2018, 1–9:

⁴ Ավետիսյան, Մելիքյան 2018, 9:

during the removal of the topsoil, just below the grass layer. These burials have one peculiarity: they are intrusive, made inside the stone boxes that belonged to the settlement built earlier. Inhumation practice referred to those jars.

The first jar burial was opened in Square H2. Here, on the sloping cliff, a part of the defensive wall of the settlement stretches. Parallel to its outer surface a rectangular structure has been opened (length: 3.40 m, width: 2.50 m). This structure contained three stone boxes synchronous to the settlement (Table 2). The above-mentioned burial jar was dug into the one located in the western part. The jar was placed in a horizontal position, in East-West orientation, with mouth facing West (Table 3, Figs. 1, 2, 4). It was completely crushed (height: 75 cm, diameter of mouth: 35 cm, diameter of body: 70 cm, diameter of base: 22 cm). The jar has a flat bottom with a hole in the center, a convex body, a short neck, and an everted rim. The beautifully shaped body of the jar is made of very fine, well-matured clay, has a shiny, polished surface (Table 5, fig.5). It has been broken and restored when it was used for household purposes, as evidenced by the numerous perforated holes on the body. The anatomical structure of the person buried in the vessel was disturbed, but the well-preserved bones of the skeleton, clearly defined sex characteristics, the degree of mass of the ribs, vertebrae and other bones allowed determining that the individual was a male. The degree of attachment of the cranial sutures also suggested that the individual was 45-60 years old⁵. Unfortunately, there were no associated goods inside the jar. Beneath the jar and around it fragments of the lower parts of three different vessels preserved from the earlier tomb (Table 5, Figs. 1-3), fragments of other pottery, human and animal bones could be found.

The second jar burial was opened in Square H2, in a stone box located in a rectangular separated area, to the east from the first jar burial (Table 3, Figs. 1, 3, 4). These stone tombs, and the later jar burials, were separated from each other only by bedrock, and were placed on its various levels. When lowering the burial vessel into the tomb, the two large basalt stones that completed the stacking of the stones were removed. After the ritual they were placed on the jar. Only after their removal it became possible to examine the tomb and the burial jar. The jar was placed on the bedrock in a horizontal position, orientated east-

⁵ The anthropological studies of the remnants from the jar burials were carried out by Levon Aghikyan, see: Աղեոհիյան, Մելիքյան, 2017, appendix 2. The preliminary study of the anthropological materials, 437-439.

The Jar Burials of the Classical Period of Mastara

west with the mouth facing west (Table 5, Fig. 4, height: 58 cm, diameter of mouth: 20 cm, diameter of body: 45 cm, diameter of bottom: 15 cm). It had a flat base with a hole in the center. The convex body, which widened evenly upwards, with a nice passage of shoulder, joined the short neck ending with an everted rim. This jar had been made with great skill, of good quality clay, well-treated and polished (Table 5, Fig. 4). The anatomical structure of the person buried in the jar was distorted, but the preserved bones (especially all the components reflecting sex and age) allowed to confidently determine that it was a 17–23 year-old female. No associated materials were found in that jar like in the previous one.

The third jar burial was found in a stone box opened in the southern part of Square H3 4 (Table 4). In order to place the jar in the rectangular stone box, the bones and the accompanying materials of the former deceased were carelessly stuffed into the tomb walls, especially under the north one. The jar was placed along the tomb, in the center, with the mouth facing south. The upper part of the vessel was removed for placing the deceased inside. The jar has a wide bottom with a hole in the center. The hole (4 cm in diameter) was made in the bottom after firing. The body is rising vertically from the bottom, and slightly widening at the top. The cylindrical, a little higher neck is ending with a straight rim (Table 6, Fig. 3, height: 74 cm, diameter of mouth: 26 cm, width of the body: 54 cm, diameter of the base: 28 cm). Inside the burial jar, the walls bore traces of fire.

The anatomical structure of the person buried in the jar was distorted, the bones were mixed with the animal bones, and only the completely preserved parietal and the right zygomatic bones showed that the head of the person was oriented to the jar mouth. The burial belonged to an 18–25 year-old female. This jar burial differs from the previous ones by several features:

1. A comparative observation of the three burial jars reveals the difference between some of the elements of the third vessel's structure and external treatment from the other two. The first ones are formed by a fast-rotating wheel, which gave the smooth transitions, even and well-polished external surfaces. As for the third jar, transitions of its parts are not even; smoothing and slipping the external surface is imperfect, as a result of which the junctions of the clay bands on the external surface of the jar are visible. All of this seems to suggest that the jar was made hastily for this very burial, which is not strange, since both house-

hold utensils⁶ and special burial vessels⁷ were used for burials. The best evidence of vessels made for special purposes are the painted burial jars found in Tigranakert in Artsakh and Martakert⁸.

2. A Burial jar had some associated materials inside, including a small pot, mixed human and animal bones, and two beads. The small pot had a flat base. The spherical body smoothly turned into a round shoulder and short neck, that ended with rims everted outside (Tab.6, fig.1; height: 11 cm, diameter of mouth: 7 cm, diameter of base: 5 cm). One side of it and the bottom bore traces of fire. This pot was made on a slow wheel and came out a little asymmetric. Clay used for this pot was not homogeneous, but well-kneaded. The pot became evenly pink after firing. Its external surface was lightly polished, and the internal surface – just smoothed (Table 6, Fig. 1). This type of pots are well known among materials of the Classical period (from the 1st century BC and later) Garni, Artashat, Dvin, Oshakan, Agarak, Sevan basin and others.

The small bowl has a flat base with smoothly rising and widening walls, which are attached to the emphasized rim stretched out and into the vessel (Table 6, Fig. 2; height: 4 cm, diameter of mouth: 12 cm, diameter of bottom: 5 cm). The reddish-brown external surface is slightly polished. Perfectly fired shred contains small inclusions of sand and fine mica. This custom of placing both a small pot and a bowl into the tomb, that seems to become common in the burial rites of Hellenistic and later period, is inherited from the Urartian period and recorded in the tombs of Igdir, Nor Aresh, Argishtikhinili and others⁹. During the excavations of the north-western tomb field of Argishtikhinili in 1986, a jar with a family burial was opened. Each adult is accompanied by a double-handled pitcher and a bowl covering it. The same custom is seen in the Hellenistic tomb №3 in Teishebaini¹⁰, in a burial jar from Talin dating to the second half

⁶ Хачатрян 1976, 107, 110, Խաչատրյան 1981, 154, Քոչարյան 1980, 278, tab. I, 3, Есаян, Калантарян 1988, 51, 59, աղ. XXXIX/ 3–6, Կարապետյան, Ենգիբարյան, Մելքոնյան 2008, 263.

⁷ Мартиросян 1974, 51.

⁸ Petrosyan et al 2021, 293–304.

⁹ Куфтин 1944, 4–16, Մարտիրոսյան, Մնացականյան 1958, 65, Karapetyan, Yengibaryan 2010, 53–63, Մարտիրոսյան, Թորոսյան 1986, 221–227.

¹⁰ Мартиросян 1961, 140, рис. 64.

The Jar Burials of the Classical Period of Mastara

of the 1st century, and containing a silver drachma of king Orodes II of Parthia (57–38 BC)¹¹.

3. The above-mentioned burial contained abundant remains of animal food consumed by the people of the ancient site - bones of cattle and sheep, which provide information not only on the main branch of the economy of the settlement (cattle breeding), but also on caring for the welfare of the deceased. According to the result of the study of the sediment contained in the jar, carried out by the archaeobotanist R. Hovsepyan, PhD, residues from the jar are represented by charred cereals (*Triticeae*), in particular, wheat (*Triticum aestivum/durum*), emmer (*T. dicoccum*) and barley (*Hordeum vulgare*)¹². These grains are the remnants of food left with the deceased, the study of which will allow us to obtain data on crops and plant nutrition in the plant economy of people who lived in the ancient area. The archaeobotanical data obtained as a result of archaeological research are of special importance, especially in the sense that archaeological remains of the Classical period (6th century AD - 6th century BC) were known from the settlements of the territory of the Republic of Armenia¹³, but were not documented in burials. The data obtained from the burial of almost non-disturbed complex of Mastara are very important for reconstruction of the ceremonies performed at the time of the burial rite. Thus, for the first time, the presence of plant food in the burial jar is presented by cereals inside the accompanying property – small pot. R. Hovsepyan even suggests that it may be porridge cooked from grains¹⁴. This couldn't be excluded, since sacred porridge made of cereals was and is very popular among Armenians: it is still cooked and served at all stages of funeral rites: burial requiem, next day after funerals, seven days after funerals, fortieth day after funerals, the first anniversary. Groat, oatmeal, bulgur, and emmer porridges-pilafs are made with mushrooms, white goosefoot, and chicken. The most honorable of these ritual dishes was the meal «Qyashga» (arm. «qashi vor ga» = «take for his coming») prepared on the days of remembrance of all the dead (so called "Autumn Remembrance

¹¹ Կարապետյան, Ենգիբարյան, Մելքոնյան 2008, 261, նկ. 1:

¹² Hovsepyan 2019, 79–93.

¹³ Паланджян, Мурашев 2007, 131–133; Khatchadourian 2014, 152–153, 163–164; Պատրոսյան և այլք 2015, 91–93; Zardaryan, Hovsepyan 2017, 385–398; Բաղալյան և այլք 2017:

¹⁴ Hovsepyan 2019, 79.

day"). It was cooked this way: bulgur was lowered to the bottom of the tonir, and the whole body of a sacrificed goat or lamb hanging over it was being roasted. When the meat and pilaf were ready, two men pulled the meat and the pot with pilaf out of the tonir with hooks and divided those between the participants of the ceremony¹⁵. Since many details of burial rites have strictly been preserved almost unchanged for millennia¹⁶, most of those are being performed on the same occasion even today.

4. The jar has a 4 cm diameter hole opened at the bottom, which could be used for the preservation of the mentioned offerings in the vessel, as well as for ritual purposes.

5. This burial provides interesting information about another feature of the burial rite. As the internal surface of the jar, and the vessels placed inside were sooty, those may be traces of the sacred fire that illuminated the last path of the deceased and at the same time disinfects the area of the last dwelling.

Conclusion

According to the data discussed during two years of archaeological excavations of the newly discovered site of Mastara, it can be concluded that there was a significant settlement of the late Hellenistic period founded on the remains of the early Bronze Age walls. It had large districts surrounded by a defensive wall, housing complexes, and a tomb field stretching NE-SW and occupying the outer area of the settlement, the south-eastern part of the fence, adjacent to the façade facing the East. Stone boxes contemporary to the settlement (3rd century BC - first half of the 3rd century AD) were opened here, in three of which the discussed intrusive jar burials were made. The same situation is documented during the excavations at the settlement¹⁷ and the tomb field¹⁸ of Talin, the settlement and tomb field of the Classical period of Karchaghbyur¹⁹ and other settlements and burial mounds, where under the upper vegetative layer and topsoil, stone boxes and jar burials are made one on top of the other, and lowered into the cultural layers of the Classical period. This

¹⁵ According to the observations made by **I. Karapetyan** in Shirak region.

¹⁶ **Смирнов** 1990, 256.

¹⁷ **Թորամանյան** 1948, 129.

¹⁸ **Ավետիսյան** 1988.

¹⁹ **Կարապետյան** 2021, 331–349.

The Jar Burials of the Classical Period of Mastara

situation of Mastara tombs helps to determine the period of the end of life at the settlement.

This type of jar burials discussed in the paper, with little or no accompanying goods, placed in earlier tombs and layers of the settlement, is popular in the Late Classical (Roman) period, 3rd century AD, and allows to consider that the reason for the settlement abandonment was the Roman-Persian wars for the conquest of Armenia and Mesopotamia that lasted from the beginning of the 3rd century BC to the end of the century²⁰.

Archaeological excavations in Aragatsotn region in recent decades have uncovered up to a dozen large and small fortresses and settlements, which stretch some distance from each other on both sides of current Ashtarak-Talin-Gyumri highway: Agarak, Kosh, Nerkin and Verin Bazmaber, Katnaghbyur, Ashnak, Akunk, Zakari Fortress²¹. We think Mastara has come to complete this series. The study of the architectural fortification, archaeological and numismatic data obtained during the research showed that these fortresses were closely connected with each other and formed a powerful defensive system.

This well-organized system is an important part of the west wing of Artashat-Sebastopolis "North-South" international communication route stretching from India to Ecbatana, crossing Armenia and reaching Meotidis²², playing a large role in the life of the capitals of Armenia located in Ararat Valley (Vagharshapat, Armavir) in protecting the north-eastern entrances, in order to ensure the transit trade carried out here from the ancient times.

BIBLIOGRAPHY

Ասատրյան Ե. 1981, Կաթնաղբյուրի դամբարանաբլուրը, Լրաբեր հասարակական գիտությունների, № 2, էջ 113–115:

Ասատրյան Ե. 2004, Թալինի շրջանի հուշարձանները, Երևան, «Հուշարձան», 84 էջ:

Ավետիսյան Պ. 1988, Թալինի մեծ դամբարանադաշտը, ԵՊՀ Հնագիտական հետազոտությունների կենտրոնի պեղումների տարեկան հաշվետվությունը, ձեռագիր, Երևան:

²⁰ Երեմյան 1975, 13–22:

²¹ Ասատրյան 1982, 113–116, Ասատրյան 2004, Օհանյան 1980, 86–90, Կարապետյան և այլք 2008, 260–267: Акобян 1988, 45; Кинжалов, 1961, 51–58; Ավետիսյան 1988: Асатрян 2008.

²² Манандян 1954, 58–62; Зардарян 2009, 54.

Ավետիսյան Պ., Մելիքյան Վ. 2017, Մաստարայի վաղ բրոնզ-անտիկ ժամանակաշրջանների նորահայտ բնակավայրի 2017 թ. դաշտային աշխատանքների հաշվետվություն, էջ 416–439:

Ավետիսյան Պ., Մելիքյան Վ. 2018, Մաստարայի վաղբրոնզ-անտիկ ժամանակաշրջանների նորահայտ բնակավայրի 2018 թ. դաշտային աշխատանքների հաշվետվություն, էջ 1–9:

Բադալյան Մ., Միքայելյան Ա., Կյուրեղյան Հ., Իսկրա Մ., Հովսեփյան Ռ., Նահապետյան Ս., Եղիազարյան Ա. 2017, Օձաբերդի 2014–2016 թթ. պեղումների նախնական արդյունքները, Մեծամորյան ընթերցումներ 1, (խմբ. Ա. Փիլիպոսյան), Երևան, էջ 205–246:

Երեմյան Ս. 1975, Հայաստանի քաղաքական վիճակը Արտավազդ V-ի ժամանակ (252/3–261 թթ.), Լրաբեր հասարակական գիտությունների, թիվ 1, Երևան, էջ 13–22:

Թորամանյան Թ. 1948, Հայկական ճարտարապետությունը, հ. I, Երևան, ԳԱ հրատ., 397 էջ:

Խաչատրյան Ժ. 1981, Արտաշատ II, ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ., Երևան, 200 էջ + XXXII աղ.

Կարապետյան Ի., Ենգիբարյան Ն., Մելքոնյան Հ. 2008, Անտիկ դարաշրջանի կարասային թաղում Թալինից, Հուշարձան տարեգիրք Դ.–Ե, հրատ., «Հուշարձան», Երևան, էջ 260–267:

Կարապետյան Ի. 2021, Կարճաղբյուրի բնակավայրի հետազոտությունը, «Ուղուրի-Էթիունի երկրի հնագիտական ժառանգությունը» գիտաժողովի ժողովածու, ՀՀ ԳԱԱ Հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտ և «Էրեբունի» պատմահնագիտական արգելոց-թանգարան (խմբ. Ա. Բորիսյան, Մ. Բադալյան) ՀԱԻ հրատարակչություն, Երևան, էջ 337–349:

Մարտիրոսյան Հ., Մնացականյան Հ. 1958, Նոր Արեշի ուրարտական Կոլումբարին, Տեղեկագիր, թիվ 10, էջ 63–84:

Մարտիրոսյան Հ., Թորոսյան Ռ. 1986, Արգիշտիխինիլիի սարկոֆագը, Պատմաբանասիրական հանդես, № 3, էջ 221–227:

Պետրոսյան Հ., Կիրակոսյան Լ, Սաֆարյան Վ., Կարապետյան Ի., Գաբրիելյան Ա., Վարդանեսովա Տ., Հովսեփյան Ռ. 2015, Արցախի Տիգրանակերտի 2012 թ. հնագիտական հետազոտության հիմնական արդյունքները, Հնագիտական ուսումնասիրություններն Արցախում 2011–2012 թթ., «Դիզակ պլյուս» հրատարակչություն, Ստեփանակերտ, էջ 73–108:

Քոչարյան Գ. 1980, Հելլենիստական դարաշրջանի դամբարանադաշտ Դվինում, Պատմաբանասիրական հանդես, № 2, էջ 277–285:

Օհանյան Հ. 1980, Ներքին Բազմաբերդի դամբանաբլուրը, Լրաբեր հասարակական գիտությունների, № 6, Երևան, էջ 86–90:

Акопян А. 1988, Новые памятники фортификации Античной Армении. Третий все-союзный симпозиум по проблемам эллинистической культуры на востоке; тезисы докладов, Ереван, с. 45.

Асатрян Е. 2008, Закари берд (результаты раскопок), АРА 19, изд. «Гитутюн» НАН РА, Ереван, 107 с.

The Jar Burials of the Classical Period of Mastara

Зардарян М. 2009, Коммуникационная ось «ЮГ – СЕВЕР» в системе внешних связей Армянского нагорья (I тыс. до н.э), Армянский гуманитарный вестник, 2/3-I (ред. Арег Баяндур), Ереван «Зангак-97», 50–66.

Есаян С., Калантарян А. 1988, Ошакан I, Основные результаты раскопок 1971–1983 гг. // АРА, изд. АН Арм. ССР, Ереван, 1988, № 18, 128 стр. + СХХ таблиц.

Кинжалов Р. 1961, Ашнакский могильник. Труды Гос. Эрмитажа, т. V, Культура и искусство народов Востока, 6, Л., с. 51–63.

Куфтин Б. 1944, Урартский «колумбарий» у подошвы Арарата и Куро-Аракский энеолит. // Вестник Гос. музея Грузии, т. XIII-B, Тбилиси, 172 с.

Манандян Я. 1954, О торговле и городах Армении в связи с мировой торговлей древних времен (V в до н. э. – XV в. н. эры), изд. Ереванского университета, Ереван, 348 с.

Мартirosян А. 1961, Город Тейшебаини (по раскопкам 1947–1958 гг.), изд. АН Арм. ССР, Ереван, 158 с.

Мартirosян А. 1974, Аргиштихинили, Археологические памятники Армении 8, Ереван, 175 с. +LXI табл.

Паланджян Р., Мурашев Р. 2007, Палеоботанические находки античного времени при раскопках столицы Древней Армении Арташата, Альманах современной науки и образования, № 7, Ч. 2, Тамбов, «Грамота», с. 131–133.

Смирнов Ю. 1990, Морфология погребения (опыт создания базовой модели). Исследование в области балто-славянской духовной культуры. Погребальный обряд, М., «Наука», с. 216–224.

Хачатрян Ж. 1976, Гарни V, Античный некрополь (результаты раскопок 1956–1972 гг.), Археологические раскопки в Армении, изд. АН Арм. ССР, Ереван, № 15, 134 с. + XXVII табл.

Hovsepyan R. 2019, Plant Remains from the Classical Period Jar-Burials in the Mastara-3 Archaeological Site // ՀԱԻԱ– 3, ՀԱԻ հրապ., Երևան, 79–93:

Karapetyan I., Yengibaryan N. 2010, A New Urartian Burial from Argishtihinili, Zeitschrift für Assyriologie und Vorderasiatische Archäologie, band 100, pp. 264–270.

Khatchadourian L. 2014, Empire in the Everyday: A Preliminary Report on the 2008–2011 Excavations at Tsaghkahovit, Armenia // American Journal of Archaeology, 2014, 118 (1), 137–169 (Appendix 1 by Hovsepyan R.A. Archaeobotanical Investigations at Iron Age III Tsaghkahovit, 152–153, 163–164.

Petrosyan H., Safaryan V., Karapetyan I., Kirakosyan L., Vardanyan R., Vardanesova T., Gabrielyan A. 2021, Pithos Burials of Tirganakert of Artsakh, Archaeology of Armenia in Regional Context II, International Conference dedicated to the 60th Anniversary of Institute of Archaeology and Ethnography, (edt. P. Avetisyan, A. Bobokhyan) Yerevan, 293–304.

Zardaryan M., Hovsepyan R. 2017, The agriculture of Western Syunik, Armenia in the light of archaeological and archaeobotanical data (preliminary study on the economy of Early Yervandid settlements) // Bridging Times and Spaces: Papers in Ancient Near Eastern, Mediterranean and Armenian Studies, Oxford, «Archaeopress», 2017, pp. 385–398.

Table 1

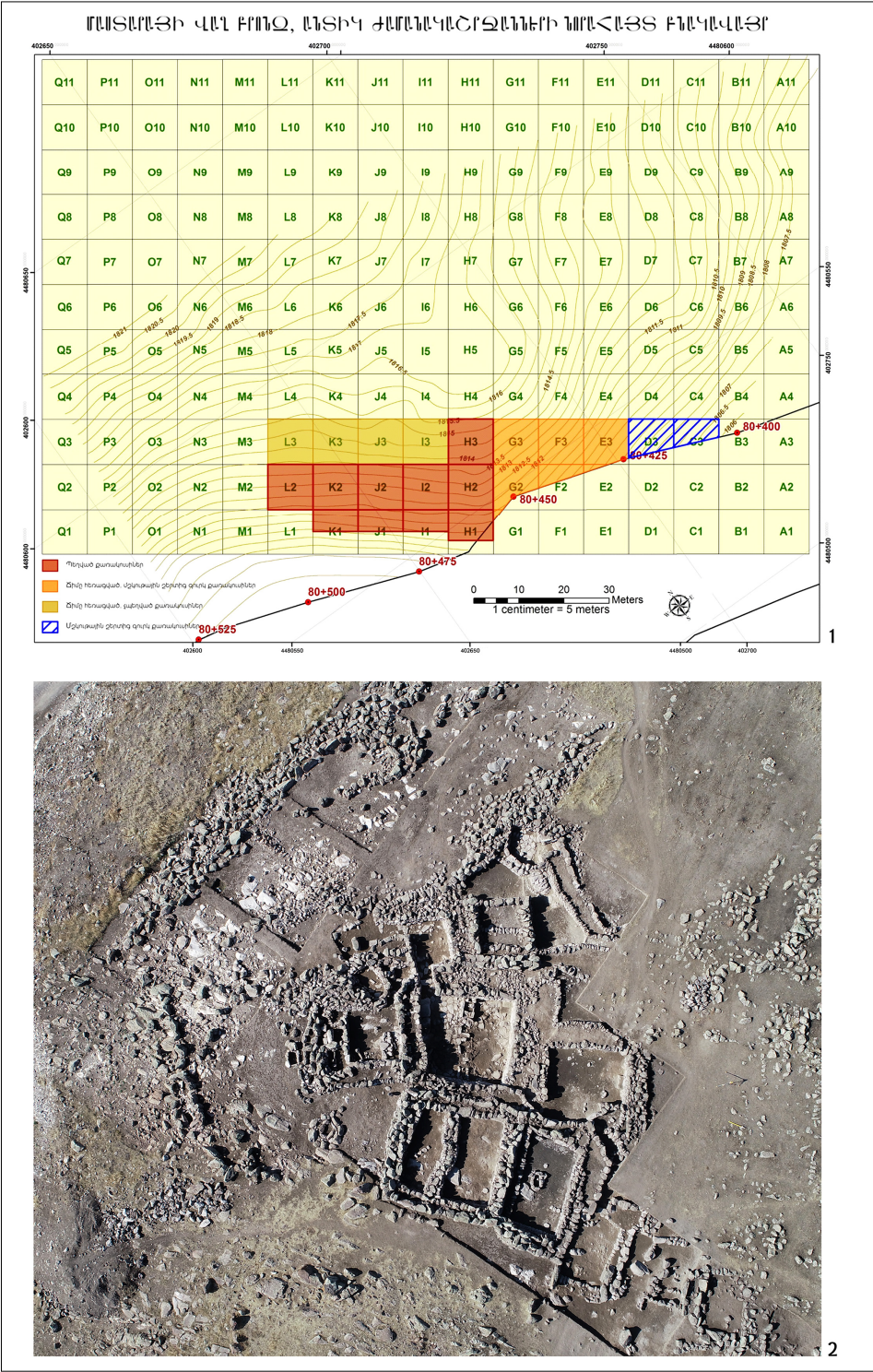

Table 2

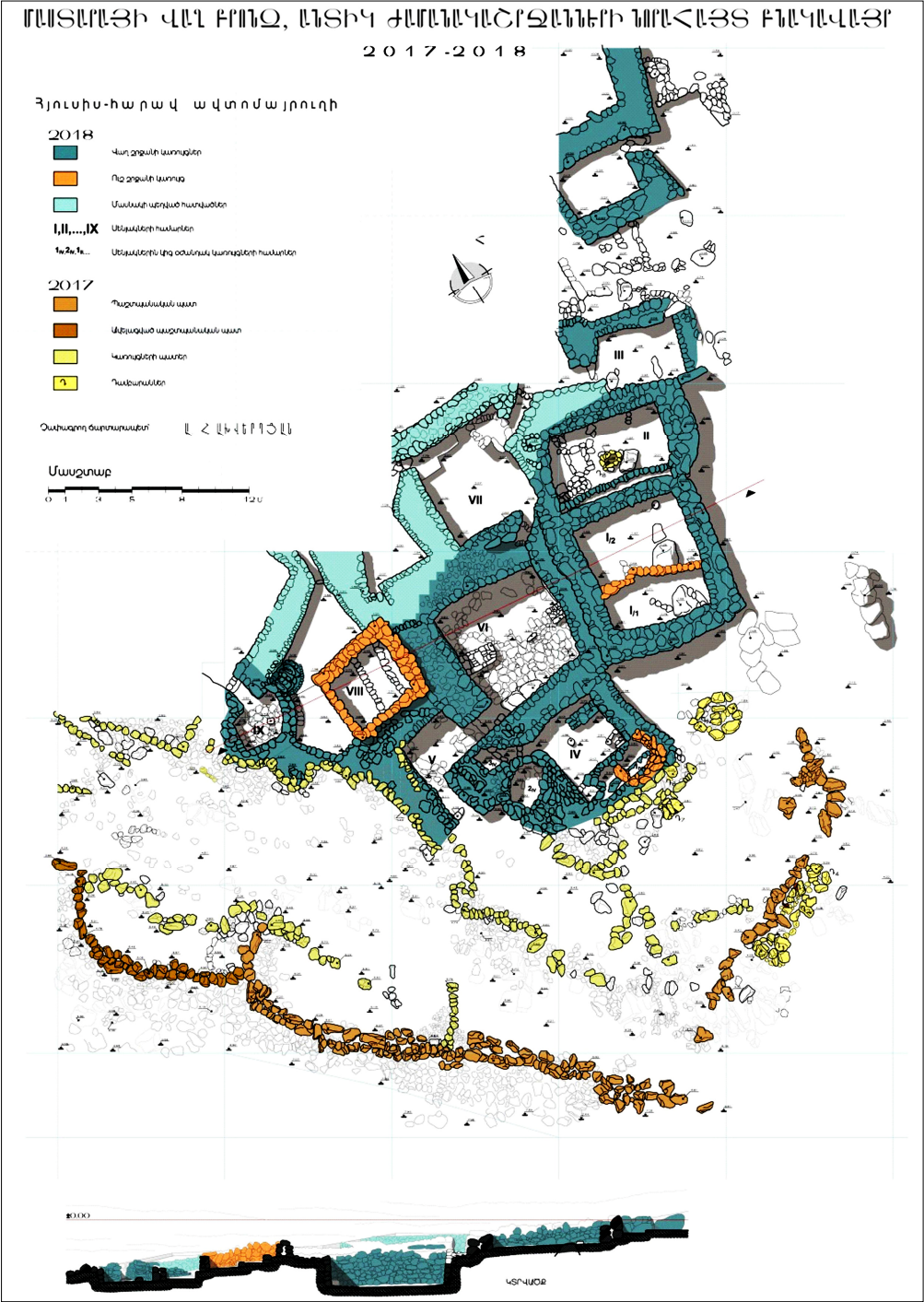

Table 3

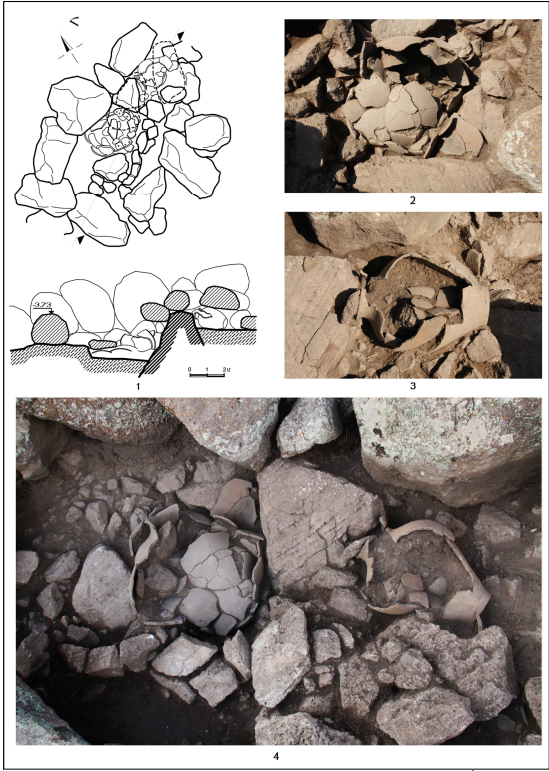
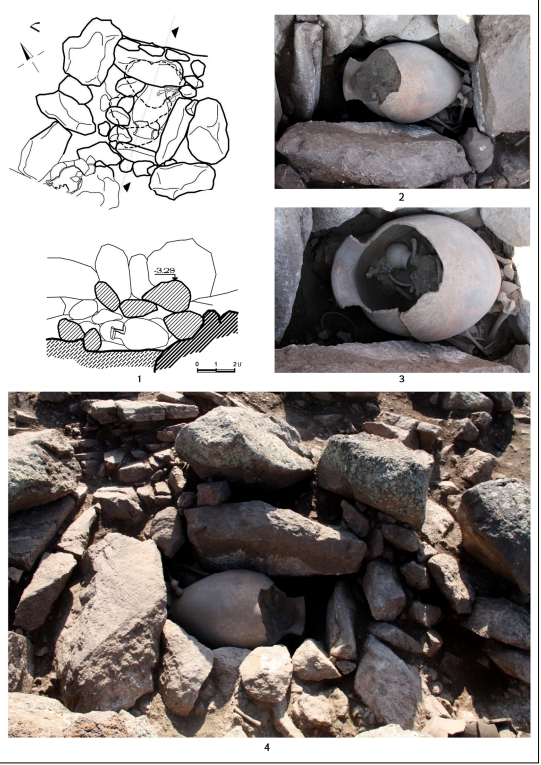

Table 4

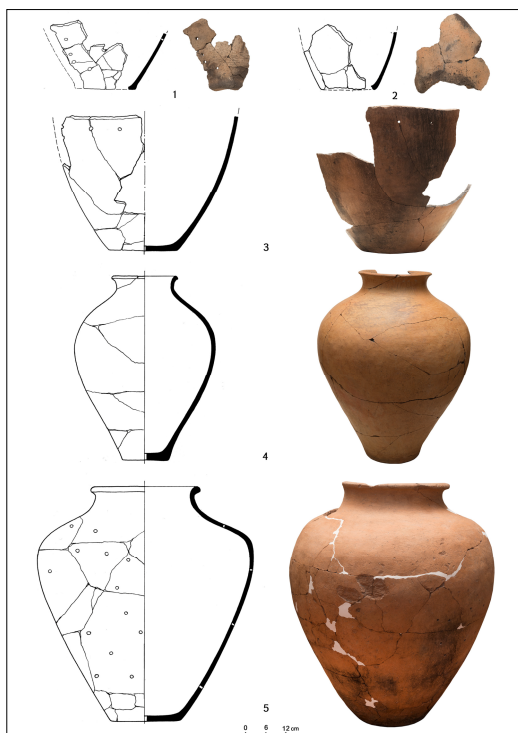
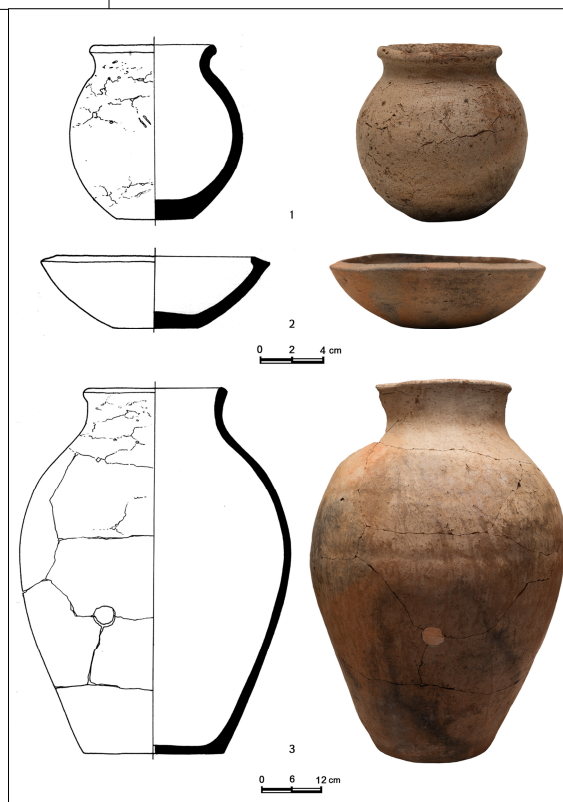

Table 5

Table 6

ՄԱՍՏԱՐԱՅԻ ԱՆՏԻԿ ԿԱՐԱՍԱՅԻՆ ԹԱՂՈՒՄՆԵՐԸ

ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ Ի., ԳԱՐԻԻԵԼՅԱՆ Ա., ՄԵԼԻՔՅԱՆ Վ.,
ՀԱԽՎԵՐԴՅԱՆ Ա.

Ամփոփում

Քանալի բառեր՝ Արագածոտնի մարզ, Մաստարա, կարասային թաղումներ, անտիկ շրջան, քարարկղային դամբարան, թաղման ծես, սրբազան շիլա:

Մաստարա հնավայրը գտնվում է Արագածոտնի մարզի ներկայիս նույնանուն գյուղից 2–3 կմ արևմուտք, ծովի մակերևույթից 1815 մ բարձրություն ունեցող լեռնազանգվածի միջնալանջին: Նորագյուտ հուշարձանի երկու տարվա (2017–2018 թթ.) դաշտային պեղաշրջան տևած աշխատանքների ընթացքում ձեռք բերված փաստերի ամբողջությունից կարելի է եզրակացնել, որ Մաստարա հնավայրում վաղ բրոնզի բնակավայրից պահպանված պատերի մնացորդների վրա հելլենիստական և ուշ անտիկ դարաշրջաններում գոյություն է ունեցել մի նշանակալի բնակավայր: Այն ունեցել է պարսպապատով շրջապատված ընդարձակ թաղամասեր, բնակարանային համալիրներ և պարսպապատի հյուսիս-արևելքից հարավ-արևմուտք ձգվող հատվածի արտաքին, արևելահայաց երեսին կից տեղադրված դամբարանադաշտ: Այստեղ բացվել են բնակավայրին ժամանակակից (մ.թ.ա 3-րդ – մ.թ. 3-րդ դարի առաջին կես) քարարկղային դամբարաններ, որոնցից երեքի մեջ կատարվել են հետազոտվող՝ իջեցուկ կարասային թաղումները: Մաստարայի կարասային թաղումների այս իրավիճակը օգնում է ճշգրտելու բնակավայրի բնակության վերացման ժամանակը: Քննարվող կարասային թաղումների այս տեսակը՝ սակավաթիվ կամ առանց ուղեկցող գույքի, տեղադրված ավելի վաղ դամբարաններում և բնակավայրերի շերտերում, սովորական են և բնորոշ ուշ անտիկ՝ մ.թ. 3-րդ դարի համար և հնարավորություն են տալիս պնդելու, որ բնակավայրի գործունեության դադարի և ավերման պատճառը եղել են մ.թ 3-րդ դարի սկզբից սկսված և մինչև դարավերջ տևած Միջագետքին և Հայաստանին տիրանալու համար մղված հռոմեա-պարսկական պատերազմները:

АНТИЧНЫЕ КУВШИННЫЕ ПОГРЕБЕНИЯ МАСТАРЫ

КАРАПЕТЯН И., ГАБРИЕЛЯН А., МЕЛИКЯН В., АХВЕРДЯН А.

Резюме

Ключевые слова: область Арагацотн, Мастара, кувшинные погребения, античность, каменный ящик, погребальный обряд, священная каша.

Археологический памятник Мастара находится в 2–3 км от современного одноименного села в области Арагацотн, на высоте 1815 м над уровнем моря, на среднем склоне горного массива. Учитывая данные, полученные в ходе полевых сезонов двух лет (2017–2018 гг.), можно сделать вывод, что на археологическом памятнике Мастара на остатках стен поселения эпохи ранней бронзы находилось значимое поселение эллинистического времени и поздней античности. Оно имело обширные кварталы, обнесенные стеной, жилые комплексы, а также могильник, расположенный на территории, простирающейся с северо-востока на юго-запад от оборонительной стены и прилегающей к ней с фасада, обращенного на восток. Здесь были обнаружены синхронные поселению (3 век до н.э. – первая половина 3 века н.э.) погребения в виде каменных ящиков, в трех из которых были выявлены впускные кувшинные погребения, исследуемые в данной работе. Подобная стратиграфия кувшинных погребений позволяет уточнить время прекращения жизни в поселении. Обсуждаемый вид кувшинных погребений со скудным инвентарем или с полным его отсутствием, вкопанных в более ранние погребения или слои поселения, вполне обычен и присущ поздней античности (3 век н.э.). Этот факт дает нам возможность утверждать, что причиной прекращения жизни и разрушения поселения явились римско-персидские войны за господство над Арменией и Месопотамией, длившиеся на всем протяжении 3 века н.э.